

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Instytut Języka Polskiego
ul. Fosa Staromiejska 3; 87-100 Toruń
tel. (+48) 56-611-37-83
e-mail: ijp@umk.pl

Projekt badawczy Grant NPRH 11 H 16031984

W dniach 12-13 kwietnia 2018 r. w ramach grantu „Projekt filologiczno-historycznego opracowania oraz krytycznego wydania tzw. tefsiru Tatarów Wielkiego Księstwa (pierwszego przekładu Koranu na język słowiański). Część druga” odbyła się międzynarodowa konferencja pn. *Dziedzictwo kulturowe Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego. 50 lat kitabistyki*. Naukowe spotkanie, połączone ze specjalistycznymi warsztatami grantowymi, było związane z przypadającą w 2018 roku 50. rocznicą wydania pierwszej naukowej publikacji kitabistycznej – pracy prof. Antona Antonowicza z Wilna pt. *Белорусские тексты, писанные арабским письмом, и их графико-орфографическая система*.

Organizatorami przedsięwzięcia byli: Centrum Badań Kitabistycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytet Wileński i Instytut Języka Litewskiego w Wilnie. Patronatem Honorowym konferencję objęli: Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika prof. dr hab. Andrzej Tretyn, Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Wileńskiego prof. dr hab. Artūras Žukauskas i Jego Ekscelencja Mufti Rzeczypospolitej Polskiej Tomasz Miśkiewicz. Słowo wstępne do uczestników wydarzenia wygłosił Dziekan Wydziału Filologicznego UMK prof. dr hab. Przemysław Nehring, natomiast okolicznościowe pisma skierowali: Rektor Uniwersytetu Wileńskiego prof. dr hab. Artūras Žukauskas, Mufti Rzeczypospolitej Polskiej Tomasz Miśkiewicz, Posłanka na Sejm VIII kadencji Pani Iwona Michałek oraz ambasador RP w Kazachstanie i Kirgistanie prof. Selim Chazbijewicz.

Organizatorzy międzynarodowej konferencji podjęli zadanie przedstawienia najważniejszych nurtów badań kitabistycznych w przeszłości i teraźniejszości oraz wyznaczenia nowych kierunków badań. Obrady plenarne, połączone z ożywioną dyskusją panelową, zawierały wystąpienia przedstawicieli dwóch najważniejszych ośrodków badań kitabistycznych – Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Uniwersytetu Wileńskiego. Obejmowały zatem wystąpienia: doc. dr Galiny Miškinienė (Instytut Języka Litewskiego, Wilno) – *Badania kitabistyczne przed*

rokiem 1968, prof. Czesława Łapicza (UMK, Toruń) – *Antonowicz jako prekursor współczesnej kitabistyki*, dr hab. Joanny Kulwickiej-Kamińskiej (UMK, Toruń) – *Tendencje rozwojowe kitabistyki. Dyskusja panelowa*. Popołudniowe obrady plenarne moderowała dr hab. Agata S. Nalborczyk. Dotyczyły one szczegółowych i specjalistycznych problemów z zakresu badań kitabistycznych. O kwestii ustalenia źródła dla tłumaczenia tatarskich tefsirów mówił prof. dr hab. Halil İbrahim Usta (Uniwersytet w Ankarze) – *К проблеме установления источника (или источников) рукописей тафсира татар ВКЛ*, na temat genezy jednego z fragmentów kitabu wypowiedział się prof. dr hab. Sergejus Temčinas (Instytut Języka Litewskiego, Wilno) – *„Poselstwo Isy do Antiochii” w kitabach Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego: pochodzenie tekstu*, o przekładzie Koranu, którego fragmenty zawarto w jednym z rękopisów okresu międzywojennego mówił doc. dr Міхаіл Тарэлка (Michaił Tarełka) (Państwowa Akademia Nauk Białorusi, Mińsk) – *Пераклады Карана ў рукапісе часоў II Рэчы Паспалітай з “Мядзельскага музея народнай славы”*. Tatariana na Wołyniu zaprezentował dr Mykhaylo Yakubovych (Ostrogaska Akademia Narodowa, Ostrog) – *Tatarskie dziedzictwo kulturowe na Wołyniu: XIX-wieczne kitaby z Ostroga*, a na dialektologiczne osobliwości tatarskich manuskryptów zwróciła uwagę prof. dr hab. Алла Кожінова (Alla Kozhinowa) (Białoruski Uniwersytet Państwowy, Mińsk) – *Проблема определения места создания текста белорусско- польско-литовских татар по его диалектным особенностям*. Po krótkiej przerwie obrady plenarne poprowadził prof. dr hab. Sergejus Temčinas. Poruszono kolejne ważne dla badań kitabistycznych tematy. Prof. dr hab. Marek M. Dziekan (Uniwersytet Łódzki) mówił *O przekładach Al-Fatihy na język polski*, prof. dr hab. Henryk Jankowski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań) przedstawił *Wpisy orientalne pieczętarzy tatarskich – przyczynek do rozważań nad znajomością języków orientalnych w XVI–XVIII w.*, doc. dr Galina Miškinienė zaprezentowała nowy rękopis ze zbiorów bibliotecznych w Tatarstanie *Новая рукопись из собрания Национальной библиотеки Татарстана*, doc. dr Ірына Сынкова (Iryna Synkova) (Białoruski Uniwersytet Państwowy, Mińsk) przybliżyła słuchaczom problematykę genealogicznych kontrowersji na przykładzie tekstu *“A gdy był Abram iz żono w Jegipcie...”*: *біблейскі тэкст у рэчышчы “генеалагічнай” палемікі*.

Kolejnego dnia obrady moderował prof. dr hab. Marek Dziekan. Tematycznie związane były one z dziedzictwem kulturowym Tatarów w Polsce i na Krymie.

Referaty wygłosili dr hab. Agata S. Nalborczyk (Uniwersytet Warszawski) – *Obraz islamu i praktyk muzułmańskich w Szymona Starowolskiego „Dwór cesarza tureckiego i rezydencya jego w Konstantynopolu” (1646). Islam a chrześcijaństwo*, prof. dr hab. Swietłana Czerwonnaja (UMK, Toruń; Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata, Warszawa) – *Duchowe źródła historycznego romantyzmu współczesnej poezji tatarskiej – transformacja motywów i obrazów zbiorowej pamięci narodowej Tatarów WKL (Selim Chazbijewicz, Musa Czachorowski, Adas Jakubauskas)*, dr Mukhiddin Khairuddinov (Krymski Instytut Podyplomowego Nauczania Pedagogicznego, Symferopol) – *O etnogenezie Tatarów krymskich (К вопросу об этногенезе крымских татар)*, dr Elma Mukhiddinovna Khairuddinova (Mikołajowski Uniwersytet Narodowy im. Wasyla Suchomłyńskiego, Mikołajów) – *„Номан Челебиджихан – муфтий, глава мусульман Польши, Белоруссии, Литвы и Крыма”*, dr Лиля Меметова (Lilya Memetova) (Krymski Uniwersytet Inżynieryjno-Pedagogiczny, Symferopol) – *The essence of „knowledge” in the creativity of the crimean tatar poet, writer Noman Chelebidzhihan*, Joanna Puchalska (Warszawa) – *Filomacki przekład Al-Koranu*, Musa Czachorowski (Wrocław) – *Przekłady Koranu na język polski. XX i XXI wiek*, dr Andrzej Drozd (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań) – *„O basmie, Kotunie z Bagdadu i monetach kufickich czyli początki zainteresowań piśmiennictwem Tatarów polsko-litewskich”*, dr Michał Łyszczarz (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) – *Nóż wirujący (kartika) jako hipotetyczny przykład związków tatarskich praktyk magicznych z wierzeniami ludów mongolskich* i dr Artur Konopacki (Uniwersytet w Białymstoku) – *Zasoby rękopiśmiennictwa tatarskiego w Muzeum Ziemi Sokólskiej*. Obradom towarzyszyła ożywiona dyskusja dotycząca m.in. sytuacji Tatarów na Krymie oraz tatarskich obyczajów i praktyk magicznych.

W godzinach popołudniowych miało miejsce spotkanie członków zespołu grantowego NPRH. Podsumowano na nim dotychczas wykonane prace, dużo uwagi poświęcając tematowi: *Standaryzacja i ujednolicenie zapisu warstwy słowiańskiej tefsirów* (transliteracja i transkrypcja). Zastanawiano się nad kwestiami edytorskimi i przydzielono prace poszczególnym osobom zaangażowanym w projekt „Tefsir”.

Druga część międzynarodowej konferencji odbyła się w Wilnie w dniach 1-2 czerwca 2018 r. pn. *Сопряжение истории и культуры. К 50-летию монографии А.К. Антоновича «Белорусские тексты, писанные арабским письмом, и их графико-орфографическая система»*. W sali senatu Uniwersytetu Wileńskiego

miało miejsce uroczyste otwarcie międzynarodowego spotkania. Przemawiali m.in. Rektor UW prof. dr hab. Artūras Žukauskas, Dyrektor Departamentu ds Mniejszości Narodowych dr Vida Montvydaitė, Dziekan Wydziału Filologicznego UW prof. dr hab. Meilutė Ramonienė oraz przedstawiciele Wydziałów Filologicznych UW i UMK: doc. Pavel Lavrinec i prof. dr hab. Czesław Łapicz. Zgadnienia omawiane podczas wileńskiego spotkania skoncentrowane były na kitabistyce. Przedmiotem wystąpienia doc. dr Galiny Miškinienė pt. *Архив А.К. Антоновича в библиотеке Вильнюсского университета* były zatem zbiory po Antonowiczu zachowane w bibliotece UW. Porównawczą analizę przekładów Koranu na język polski przedstawili dr Artur Konopacki, dr hab. Joanna Kulwicka-Kamińska i prof. dr hab. Czesław Łapicz – *Cztery warianty filomackiego przekładu Koranu (XIX w.)*. Na koranicznej tradycji przekładowej skoncentrował się również prof. dr hab. Sergejus Temčinas, prezentując wykład *Какой польский печатный Коран перевел львовский мещанин в московском Посольском приказе?*. O wyprawach archeologicznych, których rezultatem było uzupełnienie zbiorów bibliotecznych Republiki Tatarstan mówił natomiast prof. dr hab. Айрат Загидуллин (Airat Zagidullin) (Национальная библиотека Республики Татарстан) – *Из опыта организаций археографических экспедиций Национальной библиотеки Республики Татарстан и о некоторых их итогах*. Prof. dr hab. Алла Кожинава podjęła tematykę dialektalnych osobliwości jednego z tatarskich kitabów – *Проблема определения диалектных особенностей белорусского языка китаба*. O zawartości treściowej kitaba Safarewicza pasjonująco opowiadała dr Iwona Radziszewska (UMK, Toruń), która w wystąpieniu *Przypowieść o rozumnym młodzieńcu i królewskiej córce z kitaba Safarewicza (1792)* porównała „wędrówkę” i modyfikacje jednego z wątków tematycznych, obecnego w kilku tatarskich zabytkach. Tatarskie muhiry stały się przedmiotem wystąpienia prof. dr hab. Swietłany Czerwonnej – *Mosque’s Image in the Lithuanian Tatars’ Muhirs: „zahir” and „batin”*, natomiast tatarskie mizary przybliżył słuchaczom dr Сергей Мискевич (Sergiej Mickiewicz) (НИИПФП им А.Н. Севченко БГУ) – *Мизары Беларусі, Литвы і Польшы: історыя і сучаснасць*. Dorołudniowe obrady zamykała dr Лиля Меметова wykładem *Феномен Номана Челебиджихана в истории крымскотатарской литературы*.

Konferencji towarzyszyła wystawa zorganizowana w Galerii biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, pt. *Крыто Totoriai Fotografijose (XX a. pr.)* (*Крымские*

Татары на фотографіях нач. XX в.), o której opowiadała dr Лиля Меметова. Ponadto uczestnicy wileńskiego spotkania mieli okazję przyjrzeć się zbiorom po prof. Antonowiczu z archiwum Uniwersytetu Wileńskiego.

Obrady popołudniowe dotyczyły kontaktów i wzajemnego przenikania języków i kultur. Problematykę tę przybliżyli: prof. Liudmila Pavlovna Garbul (Институт иностранных языков ВУ) w wykładzie poświęconym związkom języka polskiego i języków wschodniosłowiańskich w dobie średniopolskiej – *О польско-восточнославянских языковых связях в XVI-XVII вв.*, dr Надежда Морозова (Nadiežda Morozova) (Институт литовского языка) w referacie o osobliwościach grafii i ortografii Kronik litewskich – *Особенности графики и орфографии Вавельского списка Полного свода литовских летописей*, prof. Виктория Ушинскене (Viktorja Ušinskienė) (Центр полонистики ВУ) w wystąpieniu o typologii XVII-wiecznego zamku w Trokach – *Типология актов Тракайского замкового суда в XVII в.*, Андрей Антонов (Andrej Antonau) (Вильнюс) w prelekcji udokumentowanej bogatym materiałem zdjęciowym *Новые материалы по истории Виленского беларуского музея* oraz dr Stanisław Dumin (Государственный архив Российской Федерации) w wykładzie na temat tatrskich nazwisk – *Ономастика литовских татар: исторические тенденции развития*. Po krótkiej przerwie kontynuowano tematykę relacji język – kultura. Głos zabrali: dr Инесса Курьян (Inessa Kurjan) (Центр лингвострановедения “Студия-Мовия”, Минск) w referacie na temat kształcenia polonistycznego w Mińsku – *Опыт школы полонистики вне университетского образования в Минске*, dr Андрей Киштымов (Andrej Kištymov) (Национальная академия наук Беларуси) w prelekcji o życiu rodziny Juliana Fomicha Kraczkowskiego w Wilnie – *Несколько уточнений к жизни семейства Юлиана Фомича Крачковского в Вильне* oraz dr Tomasz Właszczak (VDU Česlovo Milošo centras) w wystąpieniu *Intelektualinis Klaudijaus Dušausko-Duž palikimas Lietuvoje* i dr Олег Полянский (Oleg Poljanskij) (Центр лингвострановедения “Студия-Мовия”, Минск) w referacie *Міхал Крыспін Паўлікоўскі і яго ўспаміны пра Літву і Беларусь*.

Kolejnego dnia uczestnicy konferencji udali się na grób prof. Antona Antonowicza, a następnie na wycieczkę tatarskimi śladami Wilno-Niemież-Wilno.

W naukowym spotkaniu Toruń-Wilno wzięło udział 32 badaczy z 6 krajów. Wygłoszono 40 referatów w językach: polskim, litewskim, białoruskim, ukraińskim, rosyjskim i angielskim. Znakomita większość wystąpień dotyczyła kitabistyki. Ich

szczegółowa tematyka pokazuje rozwój i specjalizację tej nowej dyscypliny filologicznej.

Joanna Kulwicka-Kamińska